

10/12/03

**MINISTERIEEL BESLUIT HOUDENDE
BESCHERMING ALS MONUMENT, STADS- OF DORPSGEZICHT**

**DE VLAAMSE MINISTER VAN BINNENLANDSE AANGELEGENHEDEN,
CULTUUR, JEUGD EN AMBTENARENZAKEN,**

Gelet op het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten, gewijzigd bij decreten van 22 februari 1995 en 8 december 1998;

Gelet op de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd bij bijzondere wet van 8 augustus 1988, inzonderheid artikel 6, § 1, I, 7 ;

Gelet op het besluit van de Vlaamse regering van 10 juni 2003 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse regering, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 29 augustus 2003;

Gelet op het ministerieel besluit van 11 september 2002 houdende ontwerp van lijst van voor bescherming vatbare monumenten, stads- en dorpsgezichten;

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 06 november 2003,

BESLUIT :

Artikel 1. Wordt beschermd, overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976, gewijzigd bij decreten van 22 februari 1995 en 8 december 1998:

Wegens de historische en sociaal-culturele waarde:

- als monument:

kasteel Naveau de Marteau, park en aanhankelijkheden, gelegen te Borgloon (Bommershoven), Alfonsstraat ;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 275C, 275D, 286, 293E, 293H, 293K, 293L, 294C, 295E.

Wegens de historische waarde:

- als monument:

St.-Alfonskerk en voormalig kerkhof, gelegen te Borgloon (Bommershoven), Alfonsstraat ;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 295F, 296B.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

pastorij, voorhof, tuin en omgeving, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Alfonsstraat 61;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 297, 298E, 298F.

Wegens de historische waarde:

- als monument:

Rode Hoeve en onmiddellijke omgeving, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Alfonsstraat 62;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 618K.

Wegens de historische en sociaal-culturele waarde:

- als monument:

boswachterwoning en onmiddellijke omgeving, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Moerenstraat 46;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 630M, 630N.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

kapel, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Moerenstraat ;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 632D.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

smeedijzeren veldkruis op de hoek met de Alfonsstraat, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Moerenstraat ;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 629B-DEEL.

Wegens de historische en sociaal-culturele waarde:

- als dorpsgezicht:

omgeving van kapel, boswachterwoning, veldkruis en hoeve, gelegen te

Borgloon (Bommershoven), Alfonsstraat ; Moerenstraat ;

bekend ten kadaster:

Borgloon, 6e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 137F-DEEL, 210F-DEEL, 612C, 612D, 618G, 618H, 620A, 621A, 622P, 622R, 629B, 631D, 632F, 632G, 639E, 640A, 640B, 640E, 640F, 640G, 640H.

Art. 2. Het algemeen belang dat de bescherming verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

Historische waarde van kasteel en park:

Het complex getuigt van een levendige bouwgeschiedenis, vanaf het oudste concrete bouwjaar, 1759-61. Onder Marcel-Gérard Magnée, visitator van de Luikse prins-bisschop voor het graafschap Horne, kwam toen de kern van het huidige kasteel tot stand, maar het is onduidelijk in hoeverre hij een nieuwbouw realiseerde. Hij koos in elk geval een strategisch site aan de huidige Alfonsstraat, tussen de oude St.-Annakapel en een monumentale vierkantshoeve op de hoek met de Moerenstraat, op een dominerende hoogte.

De Ferriskaart (1771-77) toont reeds het L-vormige basisplan van het huidige kasteel, uitgebreid met dienstgebouwen en een langsheen de Alfonsstraat met muurwerk afgeboorde tuin. In de 19de eeuw werd in essentie de constellatie van de dienstgebouwen aangepast naar de huidige toestand en werd het park met ommuurde moestuin gerealiseerd (voltooiing omstreeks 1884). Kleinere aanpassings- en verfraaiingswerken tijdens het interbellum, waarbij onder meer ook de parterretuin op de hoek Alfonsstraat-Moerenstraat werd aangelegd, hebben een definitieve stempel gedrukt op het huidige uitzicht van het goed.

Historische, in casu architectuurhistorische waarde van kasteel en park:

Het kasteel draagt representatieve sporen van een levendige bouwgeschiedenis. De 18de-eeuwse kern van het kasteel wordt gevormd door de residentiële vleugel in rood geschilderde baksteen met kalkstenen details, met een monumentale, van een erker voorziene gevel parallel met de Moerenstraat, en een aansluitende gevelpartij van vijf traveeën aan de Alfonsstraat, waar zich ook de korfbogige ingangsdeur bevindt. In kalksteen omlijste, getoogde muuropeningen met persiennes zijn symmetrisch over de gevel gespreid. Deze kern is in de 19de eeuw achterwaarts uitgebreid tot een blokvormig volume ontstond, waarop een uniformiserend leien mansardedak is aangebracht. De dienst- en bijgebouwen, waaronder een schuur aan straatzijde waarin mogelijks oudere elementen zijn geïntegreerd, zijn duidelijk toegevoegd in de 19de eeuw, maar respecteren de 18de-eeuwse vormtaal van het gebouw.

Intern bleef het 18de-eeuwse karakter bewaard onder de vorm van een enfilade van vertrekken langsheen de erkergevel, waarbij de erker een achthoekig salon markeert, dat door zijn vorm en afwerking met oorspronkelijke, Italianiserende muurschilderingen als brandpunt fungeert. De belangrijkste ruimten worden ontsloten door een lange vestibule met traphal. Afgezien van de muurschilderingen bleven qua oorspronkelijke interieurafwerking enkel een groot aantal prachtige haardplaten met figuratie en heraldiek bewaard. Van de 19de-eeuwse uitmontering bleef enkel een neomaniëristische schoorsteen bewaard, in de ruimte boven het achthoekige salon.

Historische, in casu tuinkunsthistorische waarde van kasteel en park:

De bouwhistorische evolutie van het goed wordt benadrukt door de parallelle ontwikkeling van het omgevende domein. Van de 18de-eeuwse fase bleef slechts een stuk tuinmuur bewaard aan de Alfonsstraat, ter hoogte van het kasteel. Het eigenlijke park is daarentegen in essentie een 19de-eeuws landschapspark, ommuurd langsheen de Morhaystraat en de Moerenstraat. Een monumentaal smeedijzeren hek in de Moerenstraat vormt de hoofdingang tot het terrein. Smeedijzer werd ook gebruikt voor hek- en poortwerk, om doorzicht te verschaffen naar de kasteelgevels aan de Moerenstraat en de Alfonsstraat.

Het park bestaat uit een graspartij met solitaire bomen als een *Fagus Sylvatica* "pendula", *Ailantus altissima*, *Quercus cerris*, *Liriodendron tulipifera*, *Aesculus hippocastanum* "Laciniata", *Fagus sylvatica* "Atropunicea" en *Platanus x occidentalis*, alsook bosjes *Fagus sylvatica* "Atropunicea" en *Castanea sativa*; naar de rand toe wordt de

bomendensiteit dichtter ter wille van de beslotenheid. Omheen het terrein loopt een ringweg, die vertakt in secundaire lussen, een zuidelijke in functie van ondertussen dichtgeplante doorkijken over het omgevende landschap, een noordwestelijke omheen de moestuin. Een derde lus ging verloren door de aanleg van de geometrische interbellumtuin, waarin parterres, strategisch ingeplante snoeivormen van *Taxus bacata* en een centraal waterbekken de dienst uitmaken. De moestuin, die wel tot de 19de-eeuwse uitmonstering behoort, is een vanouds ommuurd perceel op de hoek Moerenstraat-Morhaystraat, met een tuimansdeurtje aan straatzijde en een smeedijzeren poort aan parkzijde.

Socio-culturele waarde van kasteel en park:

Het kasteelgoed vertoont een sterke uniformiteit, te wijten aan een continue bewoning door een familie die blijkbaar over voldoende middelen beschikte om het goed permanent en op grote schaal uit te breiden en te moderniseren. De 20ste-eeuwse ontwikkelingsfase van het goed heeft een beslissende stempel gedrukt op het domein in strictu sensu (kasteel, dienstgebouwen en park), maar ook op het dorp als dusdanig. Verspreid over het grondgebied lieten de kasteelheren in een semi-feodale traditie markeringspunten oprichten, waaronder een kruis op de hoek Alfonsstraat-Moerenstraat, een boswachterwoning en een kapel aan de oude tramstatie. In samenhang met de kerk en de pastorie is er hier trouwens sprake van afhankelijk van de invalshoek in mindere of meerdere mate pertinente beeldbepalende kwaliteiten.

Historische waarde van de kerk:

De St.-Alfonskerk werd opgericht op de plaats van een oudere St.-Annakapel, succursale van de kerk van Haren, gehucht waarmee Bommershoven één parochie vormde. Het gebouw wordt weergegeven op de Ferrariskaart en op het voorprimitief kadaster. In 1836 drong de Luikse bisschop van Bommel aan op de heropening van de kapel en op een uitbreiding, mede omdat hij ook de parochie van Haren naar Bommershoven wilde overbrengen. Provinciaal architect Leon Jaminé verklaarde de kapel bouwvallig, waardoor een nieuwe zaalkerk kon worden gebouwd. Het slooppuin van de kapel werd gerecupereerd in de nieuwbouw, die vanaf 1841 werd gerealiseerd. Naderhand voegde Bricteux een nieuwe torenspits aan het geheel toe.

Historische, in casu architectuurhistorische waarde van de kerk:

Bakstenen zaalkerk en omringend kerkhof met vier 17de-eeuwse grafkruisen, het geheel opgetrokken op een terrein boven straatniveau. De kerk heeft een ingebouwde westtoren met naaldspits en een koor met halfronde sluiting. De façade heeft een middenrisaliet ; de zijgevels omvatten rondboogvensters op doorlopende hardstenen lekdrempels. Mergelstenen pilasters en kroonlijst verlevendigen de paramenten. Bepleisterd interieur, met gekoppelde Ionische pilasters tegen de muren, onder een zwaar entablement dat een gedrukt tongewelf met gordelbogen inleidt. De kerk herbergt 19de-eeuwse meubelen, beeldhouwwerk en attributen, naast ouder materiaal, zoals een 18de-eeuws altaar in gemarmerd hout, gerecupereerd uit de Luikse Heilig-Kruiskerk, een barok tabernakel en een grafsteen van 1718.

Links tegen het koor is een sacristie gebouwd, rechts een oratorium. Het oratorium is op het kasteelgoed gefixeerd met een monumentaal geaccentueerde zijgevel, waartegen een risaliet is uitgewerkt, bekroond door een driehoekig fronton met een timpaan van mergelsteen, waarin een hardstenen wapenstein van Naveau de Marteau.

Historische en historische, in casu architectuurhistorische waarde van de pastorijs:

De pastorijs van Bommershoven werd opgericht in 1860; de pastoor resideerde tot dan in Haren; in 1903 volgde een restauratie onder Bricteux. Het betreft een vrijstaand bakstenen dubbelhuis met een licht verhoogde begane grond, drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak; lijstgevel met hoekpilasters, middenrisaliet met rechthoekige toegangsdeur in hardstenen omlijsting; getoogde vensters met hardstenen lekdrempels, boven in cordon. Het gebouw is gericht naar de kerk; een voortuintje is afgesloten met een hekwerk op een bakstenen muurtje, centraal onderbroken door een poortje, wederzijds afgeboord door pijlers met leeuwenkoppen.

Volkskundige en socio-culturele waarde van de pastorijs:

Kerk en pastorijs zijn een 19de-eeuws standaardprodukt en getuigen als dusdanig van een tijdsfenomeen. Waar de intrinsieke architecturale waarde van deze 19de-eeuwse gebouwen niet noodzakelijk uitgesproken is, geldt dit dus wel voor de symboolwaarde van de panden. In de concrete Bommershooftse situatie schuilt er achter deze gebouwen bovendien een promotie tot zelfstandige parochie. De inplanting van kerk en pastorijs, op een dominant landschappelijk punt en in intense samenhang met het kasteel en het park, maken de beeldbepalende waarde uitgesproken.

Historische en historische, in casu architectuurhistorische waarde van de boswachterswoning:

De boswachterswoning werd in het eerste kwart van de 20ste eeuw opgericht door de familie Naveau de Marteau; het is een vrijstaande baksteenbouw in neotraditionele stijl. Gevelstenen dragen de jaartallen 1904, 1922, alsook de wapens Naveau en de Marteau.

Socio-culturele waarde van de boswachterwoning:

De boswachterswoning is van een uitgesproken beeldbepalende waarde, en staat symbool voor de uitgestrektheid en semi-feodale macht van het kasteelgoed Naveau de Marteau. De stijl, alsook de gehanteerde heraldiek en jaartallen, zijn typisch voor de bouwperiode. De inplanting van het pand is, net als deze van de links belendende kapel, die ook door de kasteelbewoners is besteld, strategisch en veelzeggend: aan de rand van het dorp, aan de rand van het kasteelgoed, en tegenover de oude tramstatie.

Historische en historische, in casu architectuurhistorische waarde van de kapel:

De kapel werd opgericht in het eerste kwart van de 20ste eeuw door de familie Naveau de Marteau. Het is een neotraditionele baksteenbouw van één travee met een driezijdige sluiting, opgetrokken op een silexplint, onder een zadeldak met een dakruiter waarop een smeed-ijzeren kruis. Vooraan zijn hardstenen gevelstenen voorzien met het wapen Naveau, het jaartal 1902 en een datering 1924.

Volkskundige en socio-culturele waarde van de kapel:

De kapel is een belangrijk richtpunt in het landschap, met een sterke beeldbepalende en symbolische waarde. Als neotraditionele constructie sluit het pand in stilistisch opzicht aan bij de voor de tijd gangbare ontwerpen en benadrukt het een zekere semi-feodale continuïteit. Op het platteland is het vanouds de gewoonte belangrijke kruispunten te markeren met religieuze symbolen, een traditie die praktische bekommernissen combineert met piëteit. In dit geval is de stichting extra betekenisvol, aangezien de familie Naveau de Marteau, lijnrecht

afstammend van de lokale feodale kasteelheren Magnée, het initiatief heeft genomen voor de bouw van de kapel en deze heeft laten signeren met familiewapens en data, om daarmee al dan niet rechtstreeks een morele en lokaal zeer concrete suprematie te bevestigen. De inplanting is traditionalistisch, aan de rand van het dorp, aan de rand van agrarisch terrein, mogelijks ook behorend tot het kasteelgoed, maar niet toevallig ook tegenover de 19de-eeuwse tramstatie, symbool van de moderniteit.

Historische en historische, in casu architectuurhistorische waarde van het veldkruis:

Smeedijzeren kruis rust op een kalkstenen sokkel met gotisch opschrift, thans vrijwel onleesbaar. Het object is voorwerp van speculatie: twee uiteenlopende verhalen getuigen van de recuperatie van de hardstenen voet: de steen was hetzij onderdeel van de galg op de Pullenberg, hetzij een 17de-eeuws gedenkteken voor een verongelukt familielid van de kasteelheren Naveau de Marteau, opgericht in het Waalse La Reid. Het kruis zou in 1924 door de kasteelheren besteld zijn, als dank voor een genezing.

Volkskundige en socio-culturele waarde van het veldkruis:

Het kruis werd volgens aloud volks gebruik ingeplant op een straathoek, het is in samenhang met het landschap van een bijzondere beeldbepalende waarde en het getuigt van een zekere religiositeit.

Historische waarde van Rode Hoeve:

De *Rode Hoeve* wordt reeds op de Ferrariskaart (1771-77) afgebeeld als een geloten geheel; de *Buurtwegenatlas* (1840) geeft een semi-gesloten gebouw weer, maar naderhand evolueerde het pand opnieuw naar de huidige gesloten toestand.

Historische, in casu architectuurhistorische waarde van Rode Hoeve:

Het complex, gevormd door vier vleugels rond een rechthoekig gekasseid erf met mestvaalt, omvat een woonhuis in de rechtervleugel, dat concreet is terug te voeren tot de eerste helft van de 18de eeuw. Het betreft een dubbelhuis van twee bouwlagen op een verhoogde begane grond en onder wolfsdak, met een rechthoekige deur, waarvan het bovenlicht nog een metalen roedenverdeling heeft, in de verankerde erfgevel, alsook kruis- en/of kloosterkozijnen aan erf- en achterzijde. De overige gebouwen – straatvleugel met poort, duiventil, stal en wagenschob, linkervleugel met stallen, achtervleugel met dwarsschuur en stallen aanleunend bij het woonhuis – zijn verbouwd en/of toegevoegd in de 19de eeuw.

Historische en socio-culturele waarde van het dorpsgezicht:

De context van weiland en boomgaarden benadrukt de landelijke identiteit van de monumenten, getuigt van een oeroude constellatie in een historisch gegroeide, functionele samenhang, waarbij de verschillende componenten elkaar in hun uitgesproken beeldbepalende karakteristieken ondersteunen.

Art. 3. Met het oog op de bescherming zijn van toepassing:

- A. De beschikkingen van het besluit van de Vlaamse regering van 17 november 1993 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten (Belgisch Staatsblad 10 maart 1994).

Brussel, 10 december 2003

Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden,
Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken,

Paul VAN GREMBERGEN